

TARTIŞMA/Discussion

Emre Dölen'in "Kimya Tarihi Konusundaki Bir Kitap Üzerine Eleştiriler"ine Kerhen Yanıt

*Ayten KOÇ AYDIN**

Emre Dölen'in eleştiri görünümü altında son eserime¹ yönelttiği karalamaları içeren yazısıyla ilgili değerlendirmelere başlamadan önce eleştiri seviyesi, alan bilgisi ve nezaketten yoksun bu yazıya cevap vermenin, meslek hayatımın en gereksiz uğraşısı ve en boşa harcanmış zaman dilimi olduğunun bilinmesini isterim. Beni tanıyanlar, yanıtta üsluba şaşıracaklardır. Fakat akademinin seviyesiz karalamalarından birine muhatap olduğumu anladıklarında, eminim bana hak vereceklerdir. Çünkü Sayın Dölen bırakın bilimsel uyarı, yanlış düzeltme ve yol gösterme çabasını, ilerlemiş yaşına aldırmandan işi hakarete vardırıarak akademik mesaimi sorgulama cüreti sergilemiş, dolayısıyla hiç muhatap almak istemesem de kendini muhatap aldırmıştır. Bu noktada asıl üzücü olan taraf ise, ilgili şahsa cevap verirken -hiçbir zaman başaramayacak olsam da- onun seviyesine düşme tehlikesidir ki, olası seviye düşüşleri için peşinen okuyucuların affını rica ediyorum.

Üniversiteye intisap ettiğimden bu yana, meslek etiği ve nesnelliği ön planda tutarak, herkeste olabilecek yanlışlar ve artılarla, ama her zaman kendi emeğimle, nitelikli çalışmalar yapmak konusunda çok çaba sarf ettim. Bu süreçte gerçek bilim insanlarına yakışır eleştirileri dikkate aldım, eksiklik veya olası hataları

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi Ana Bilim Dalı.

1 Emre Dölen, "Kimya Tarihi Konusundaki Bir Kitap Üzerine Eleştiriler", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XX/2, 2019, s. 157-162.

görme fırsatı verdikleri için meslektaşlarıma teşekkür ettim. Kısacası, eleştiriyile hakareti, doğru sözle iftirayı, bilgiyle malumatfuruşluğu ve tevazu ile boş kibri birbirine karıştırmayanların eleştirilerini her zaman dikkate aldım ve ben de gerekli gördüğüm hususlarda uyarılarımı yaptım. Ve tabii bu kuralı yine bozmayacağım ve Emre Dölen'in söylediklerini kerhen de olsa değerlendirmeye tabi tutacağım. Aslında kalite ve seviyeden yoksun, gerçeklerden uzak, hınç ve kibir karışımı bu karalamalara cevap vermemek iyi bir seçenek olabilirdi. Fakat beni tanımayanlar veya alanıma verdiğim emeği bilmeyenler, bu kara çalma işini hakikat ve yazarını da haklı zannedebilirlerdi. Belki daha da önemlisi musallat oldukları alanlarda istedikleri gibi at koşturmak için yaptıkları şeyler yanlarına kâr kalır, allamelik kıratları sorgulanmazdı.

Öte yandan nesnellik ve gerçeklik kırıntısı taşımayan ve âdeta hayali bir eseri eleştiren Emre Dölen'in yazısının içeriğini dikkate almak da ilmi açıdan çok gereksiz ve yersiz olacaktı. Şu durumda, muhatap olma durumunu fazla uzatmadan, geriye objektif değerlendirme yapacaklara Emre Dölen'in bu satırları husumet ve kötü niyetle kaleme aldığını göstermek ve Sayın Dölen'in ilmi kıratı ve etik anlayışına dair genel bir kanı oluşturmak kalıyordu. Tabii bana kusur olarak yönelttiği şeylerin kendisinde de ziyadesiyle olduğunu göstermek de önemliydi.

Gelelim olayın kişiselleştirildiği mesnetsiz iddialara ve bana söz söyleyenin hal-i pür melaline. Emre Dölen, yazısının başında, beni unvan almak için eser hazırlamakla, akademik teşvik için uğraş vermekle ve sözde kimya konusunda eğitim almadığım halde kimya tarihi çalışmakla suçlamış. Devamında yazıyı sadece eleştirmek için yazdığını itiraf ederek husumetini ortaya koymuş ve güya eserimdeki tekrarlardan, özensizliklerden, dil ve anlatım yetersizliklerinden, terminoloji, kavram ve bilgi yanlışlıklarından, dipnot ve kaynaklar konusundaki karmaşadan dem vurmuş.

Etik ve normal olanın unvan almak için emek vermek ve eser meydana getirmek olduğunu bilenler açısından sorun teşkil etmeyen bu profesörlük unvanı, kendisini neden ilgilendirdiğini anlayamadığım şekilde, Sayın Dölen'i çok üzmüş. Herhalde ya unvanları kendilerine tahsisli olarak görüyorlar ya kendilerinden icazet alınması gerektiğine vehmetmişler ya da ben unvan alırsam hak, sairlerine zait anlayışını benimsemişler. Her üç durumdaki ruh halini de okuyucuların takdirine bırakıyorum. Bu kadar ye'se düştüğünü bilmiş olsaydım, mütekait olmasına aldırmadan, fazladan hazırladığım bir dosyayı kendisine de gönderir, jüride yer alan beş değerli öğretim üyesinin görmediklerini kendisinin ifade etmesine imkân sağlardım. Fakat artık Emre Dölen'den izin almadan ve jüri üyelerinin takdiriyle profesörlük unvanını almış bulunduğum için, sindirmede güçlük çekse de bu konuda kendisine yapabileceğim bir şey yok.

Bir diğer kusurum da teşvikmiş. Yasal ve devletin akademisyenlere tanıdığı bir haktan istifade etmek için yapılan uğraşının neden Sayın Dölen'i ilgilendirmediğini ya da sorgulama hakkını nereden bulduğunu anlamak da mümkün değil. Ortaöğretim kitapları yazmak, belediyeler başta olmak üzere birçok kurumda proje kovalamak, sözlük hazırlamak, teksir çoğaltmak ve gazetelere popüler yazılar yazmak gibi akçeli işlerle bolca meşgul olmuş birinden bu sözleri duymak yaman bir çelişki olduğu kadar, garip ve çok gülünç doğrusu. Unvanı kendinde hak gören anlayış, herhalde akçe işinde de prensibini terk edemiyor.

Emre Dölen'in aynı gariplikte, çelişkide ve gülünçlükteki bir diğer sorgulaması da bir bilim tarihçisi olarak benim neden kimya tarihi çalıştığım yönünde. Kimya tarihi çalışabileceklerin iznini veren otorite edasıyla yapılan tarifte, kimya tarihi çalışabilecek yegâne şahsiyetin kendisi olacağını açıkça söylemediği kalmış. Ama her ne hikmetse, kendisinin tarih eğitimi almadığı halde, eczacılık tarihinden demiryolu tarihine, üniversite tarihinden tıp tarihine kadar hemen her alanda kalem oynatmış olmasını görmezden gelmiş veya bunu da herhalde zat-ı alilerine mahsus bir imtiyaz gibi görmüş. Ya da bana hak diğerlerine zait anlayışı burada da hükmünü icra etmiş. Keşke magazin formatında kehanetlerde bulunacağına, üzerimdeki hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim Esin Kâhya Hoca ile yirmi yıl önce yaptığı sohbetinde -bana tenezzül buyurmasalar bile- nasıl yetişmem gerektiğiyle ilgili kıymetli görüşlerini hocayla paylaşma lütfunda bulunsaymış. Gerçi, Sayın Dölen'in tüm ilmi mesaisini dikkate alınca, iyi ki de tavsiyede bulunmamış veya bulunduyduysa da iyi ki Esin Hoca bunu dikkate almamış diyesi geliyor insanın.

Şimdi gelelim Sayın Dölen'in ilmi kıratını gösterebilecek birkaç veriye. Eleştiri kisvesi altındaki yazıya göz atılsın, Emre Dölen'in üst perdeden geliştirdiği üsluba bakarak, kimyada Nobel aldığı veya uğraştığı alanın uluslararası üne kavuşmuş *kutbu* unvanına layık görüldüğünü ya da en azından binlerce atıf alan bir bilim adamı olduğunu zannedebilirler. Yanlış düzelten allame pozlarında ve büyük bir kibirle kalem oynatan bu şahsın, "-kendi ifadesiyle- 50 yıldan fazla laboratuvarda deney yaptığı" halde bırakın uluslararası başarıları imza atmayı, *kutup* olmayı ve her biri onlarca defa basılmış eser yazmayı, akademinin itibara alınma ölçütlerinden biri olarak kabul ettiği "Google Akademik"te ancak mesleğe yeni başlamış akademisyenler kadar atıf alabildiğini -yazılarının kahir ekseriyeti 1 ile 5 atıf aralığındadır-² üzülecek söylemek gerekir.

Emre Dölen'in allamelik kıratını görmemize imkân veren başka bir nesnel veri ise, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* dergisinde "Emre Dölen Armağanı'nı

2 Google Akademik'te yer alan ve Emre Dölen'in atıflarını gösteren altı sayfadaki toplam 60 kaydın neredeyse 50'sinin 1 ile 5 arasında atıf aldığı görülür. Dölen'in 50 ve üzerinde atıf alan yayınları birkaç tanedir. ([https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=emre+dölen&btnG=](https://scholar.google.com/scholar?hl=tr&as_sdt=0%2C5&q=emre+dölen&btnG=Son) Son Erişim Tarihi: 05.01.2020)

sunarken ...” başlığıyla yer alan yayın listesidir.³ Bu listeye göre Emre Dölen, “60. yaşında 300 yayına” imza atmış durumdadır. İlk bakışta “Maşallah maşallah” dedirtecek, ülkemiz adına iftihar edilecek türden ve akademide eşine az rastlanan bu skora biraz dikkatlice bakınca, “Google Akademik”teki durumun bir benzerinin burada da tekrarlandığı görülür. 300 sayısına ulaşmak için kullanılan yönteme Nasreddin Hoca’nın meşhur “Kazan doğurdu” fıkrasının üniversite versiyonu mu denmeli ya da mahir bir kimyacıнын eser sayım az diye hayıflanarak akademisyenlerin derdine çare olabilecek sihirli formül geliştirmesi mi denmeli, karar vermek zor. Adı ne olursa olsun yaygın çoğaltma konusunda başarı ile uygulanan ilk yöntem, gazete ve popüler dergilerdeki yazıların ilmi eser sınıfına sokulup, bibliyografyaya alınmış olması. İkincisi, ilmi kontrol mekanizmalarından geçmemiş ve talebeye ders notu niteliğindeki teksirlerin yayın olarak adlandırılması. Bir diğeri, özet ve bildirilerin ayrı ayrı listede yer alması. Daha ilginç olanı nadiren de olsa ikinci baskıyı yapmış bir çalışmanın ayrıca listeye alınmış olması. Çok benimsenen son yöntem ise aynı konunun ufak tefek değişikliklerle farklı farklı yerlerde yayımlanması.

Bu çerçevede 300 eserin 60’a yakını artık yayın hayatında olmayan popüler dergi ve gazetelerde çıkan bilinenlerin tekrarı niteliğinde “Penisilin’in bulunuşu”, “Matbaanın bulunuşu”, “Kartpostallarla geçmişte Şam, İzmir, Bursa vb.” emek ürünü olmayan fıkrâ niteliğindeki yazılardan⁴, 40 adedi müruru zaman uğramış teksirlerden ve 50’ye yakını da özetlerden oluşur. Her karalattığı ve söylediğine keramet vehmeden allameler dışında, teksir ve özetlere saygın bilim insanlarının yayın listelerinde yer vermediklerini -Bkz.: Aydın Sayılı, Halil İnalıcık, Namık Pak ve yüzlerce- söylemeye gerek yok sanırım. Sayın Dölen’in 50 yıl laboratuvarında kaldığı ve dolayısıyla çok iddialı olduğu kimya mühendisliğindeki mesaisinin de aşağı yukarı bu 50 özetten ibaret olduğunu görmek hiç şaşırtıcı değil. Bunların da “x komplekslerinin kararlılık sabitlerinin potansiyometrik yöntemle tayini” ya da “x asidinin y madeni ile reaksiyonu”⁵ şeklinde özetlenebilecek bir şablonda üretilmiş olduğu ve yine özet halinde sempozyumlara gönderildiği görülür. Tabii Türkçe özetlerin “Ali Hoca” kıvamından, “Hoca Ali” kıvamına getirilerek farklı sempozyumlara sunulan İngilizce özetlere dönüştürüldüğünü görmek de sürpriz kabul edilmemelidir. Yine yayın listesinde sıralanan bildiri özetlerinin metinlerinin pek meydanda olmaması da âlimliğin alamet-i farikalarından olmalı. Emre Dölen’in iddialı olduğu kimya mesaisinin mahsulü tüm özet ve bildirilerinin sayıları iki ile beş arasında değişen araştırmacılarla birlikte neşredilmiş olması da hiç şaşırtıcı değil.

3 Feza Günergun, “Emre Dölen Armağanı’nı sunarken-Prof. Dr. Emre Dölen’in özgeçmiş ve yayın listesi”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, VI/2, 2005, s. 1-22.

4 *Yeni Yüzyıl* 34 adet, *Tarih ve Toplum* 13 adet, *Doğa ve Bilim* 15 adet olmak üzere toplam 60 yazı.

5 Örneğin, “3,4 diaminobenzensülfon asidi’nin gümüş (I) ile reaksiyonları,” *TÜBİTAK VI. Bilim Kongresi (17-21 Ekim 1977, Ankara) Kimya Sektörünü Tebliğleri*, Ankara 1979, s. 131-142.

Sözü edilen yayınların tamamı ortak olduğu için özet ve diğer yayınlardaki Emre Dölen'in katkısını anlamaya imkân bulunamadığını da özellikle eklemek gerekir.

Neyse biz yine kırılması zor olan şu skora dönelim. Bahsi geçen listeye göre Emre Dölen'in bilim tarihi konusundaki yayınlarının sayısı da "180" imiş. Demek Sayın Dölen bir aralık laboratuvarından çıkmaya karar vermiş ve öyle anlaşılıyor ki modern kimya çalışmalarına katkı yapamayacağını anlayarak, kendi kendini bilim tarihçisi ilan etmiş. Her nasılsa 180 yayına gerçekten imza atılmışsa, yine egale edilmesi çok zor bir skorla karşı karşıyayız demektir. Fakat biraz incelendikten sonra eser çoğaltma konusunda yukarıda başvurulmuş yöntemlerin burada da ziyadesiyle kullanıldığı görülür. Örneğin, Ahmed Besim Paşa'yla ilgili bir yayının önce bir ansiklopedi maddesi haline getirilmiş, birkaç yıl sonra sempozyuma özet olarak yollanmış, yine birkaç yıl geçince başka bir ansiklopediye verilmiş ve nihayet 10 yıl sonra aynı konuda yapılmış dördüncü yayın olarak başka bir yerde yayımlanmış.⁶ Böylece farklı yıllarda gösterilmiş dört yayın elde edilmiş. Benzer bir durum Kırmımlı Aziz Bey'in *Kimya-yı Tıbbi* adlı eserinin tanıtımı sürecinde gerçekleşmiş. Tıp tarihçilerininin yakından bildiği Kırmımlı Aziz İdris Bey'in H. 1288 tarihinde Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Matbaası'nda basılmış olan *Kimya-yı Tıbbi* eseri âdeta yeni keşfedilmiş gibi defalarca konu edilmiş ve söz konusu eser Emre Dölen'in bibliyografyasında üçü özet şeklinde tam dört defa yer almış.⁷ Aziz Bey'e yapılan bununla da sınırlı kalmamış. Bizim birkaç cümlemizi tekrar diye gören Sayın Dölen aynı bilgileri farklı eserlerde sayfalarca ve tekrar tekrar kullanmakta hiç beis görmemiş. Demek tekrar konusundaki imtiyazı da elinde tutmak istiyor. Örneğin, *Osmanlılarda Kimyasal Semboller ve Formüller* kitabında 11-25, 31-37, 83-87 arasındaki bilgileri, *Kırmımlı Dr. Aziz Bey (1840-1878)* adlı kitabında 77-83, 83-87 ve 58. sayfa sonrasında neredeyse aynen kullanmış. Aynı şekilde *Osmanlılarda Kimyasal Semboller ve Formüller* 3-9, 30-34 arasındaki sayfalar, *Alat-ı Kimyeviye Risalesi*'nin 19-29, 31-37. sayfaları arasında -görsel materyal

6 Bkz., Emre Dölen, "Makine mühendisliği ve Ahmed Besim Paşa," *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: II, İletişim Yay., İstanbul 1985, s.514-515; "XX. yüzyıl başlarında 'Boğaziçi Tüneli' girişimi ve Ahmed Besim Paşa," *II. Türk Bilim Tarihi Sempozyumu* (3-5 Nisan 1989, İstanbul) Bildiri Özetleri, İstanbul 1989, s. 54; "Ahmed Besim Paşa," *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yay., Cilt: I, İstanbul 1993, s.119; "XX. yüzyıl başlarında 'Boğaziçi Tüneli' girişimi ve Ahmed Besim Paşa," *Çağın Yakalayan Osmanlı: Osmanlı Devletinde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*, IRCICA Yay., İstanbul 1995, s.343-371.

7 "Kırmımlı Aziz Bey'in Kimyayı Tıbbi adlı kitabındaki laboratuvar aletleri," *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, Ankara 1999, s.139-162; "Kırmımlı Aziz Bey ve spektral analizin Türkiye'de tanıtılması," *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi Bildirileri*, Ankara 1999, s. 408-417; "Kırmımlı Aziz Bey'in Kimyayı Tıbbi adlı kitabındaki laboratuvar aletleri," *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi* (16-18 Mart 1998, Ankara) Bildiri Özetleri, Ankara 1998, s. 21; "Kırmımlı Aziz Bey ve spektral analizin Türkiye'de tanıtılması," *V. Türk Tıp Tarihi Kongresi* (16-18 Mart 1998, Ankara) Bildiri Özetleri, Ankara 1998, s. 51.

dahi aynı kalarak- kullanılmıştır. Emre Dölen'in pek çok yayını için geçerli olan bu tekrar hususunu da bu kadarla kapatalım.

Gelelim, bize özensiz diyene. Bu konuda da örnekleri çoğaltmak beyhude zaman kaybı olacağı için sadece bana yönelik karalamaların yer aldığı yazı ile ilgili acıklı bir durumu hatırlatmakla yetineceğim. Herhalde Türk dergicilik tarihinde nadir bir uygulamaya imza atılarak, eserimin konu edildiği yazının başlığı derginin İçindekiler kısmında -kelimelerin baş harfi küçük verilmek suretiyle- “Kimya tarihi konusunda bir kitap üzerine aykırı düşünceler” olarak yer alırken; derginin içinde -bu sefer her kelime büyük harfle- bambaşka bir başlıkla “Kimya Tarihi Konusundaki Bir Kitap Üzerine Eleştiriler” şeklinde yer alıyor olması⁸, yeterli bir fikir verebilir. Eserinin başındaki Besmeleyi yanlış yazmış bir yazma eser muharriri veya müstensihinin devamındaki cümleleri doğru yazması beklenmeyeceği için bu konuyu da fazla uzatmayalım.

Emre Dölen'in allamelik kıratını öğrenmemize imkân veren kayda değer bir örnek de ilk Türkçe jeoloji kitabı kabul edilen eserin tanıtımı sürecinde kendini gösterir. Nérée Boubée'nin *Géologie Populaire à la Portée de Tout le Monde Appliquée à l'Agriculture et à l'Industrie* adlı eseri 1833'te Fransa'da basılmış ve Mehmet Ali Paşa döneminde de Arapçaya çevrilmiştir. Söz konusu eser Ali Fethi tarafından 1853 yılında Arapçadan *İlm-i Tabakatül-Arz* adıyla Osmanlı Türkçesine aktarılmıştır. Eseri doğru ve gerçek niteliği ile 1988 yılında günümüz ilim dünyasına sunan Celal Şengör'ün⁹ bu yayınından bihaber olan Emre Dölen kitap sanki hiç bilinmiyormuş gibi, 1994 yılında bir yayın yapmış ve kitabın Elie de Beaumont'un bir eserinin tercümesi olduğunu iddia etmiştir.¹⁰ İşte bize kaynak konusunda eleştirilerde bulunan Emre Dölen'in hal-i pür melali. Birinin eserini başkasına ait olarak tanıtmak öyle her âlime nasip olacak bir saadet olmasa gerek! Daha fazla uzatmanın gereksiz olduğu bu olayda da tipik bir Emre Dölen tavrı vardır. İlki, son yayınları takip etmemek ve diğeri de son derece sathi bilgilerle malumatfuruşluk yapmak.

Yayınları takip etmemek Emre Dölen'de öyle bir hal almıştır ki *Osmanlılarda Kimyasal Semboller ve Formüller ile Türkiye'de Modern Kimyanın Öncülerinden Kıyımlı Dr. Aziz Bey (1840-1878)* arasında 23 yıllık bir yayın aralığı bulunması-na karşın, çeyrek asırlık dönemde âdeta hiç yayın yapılmamışçasına aynı referans

8 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuoba/issue/46727>

9 Söz konusu eser Celal Şengör'ün tespitinden sonra Kemal Erguvanlı tarafından tanıtılır. Kemal Erguvanlı, “Dünyada mühendislik jeolojisi kitapları ve dergileri,” *Mühendislik Jeolojisi Türk Milli Komitesi Bülteni*, VII/7, 1985, s. 28-32. 1988 yılında Celal Şengör tarafından *Cumhuriyet Bilim Teknik*'te de tanıtımı yapılır. Esere ilişkin bkz., Celal Şengör, “Osmanlı'nın İlk Jeoloji Kitabı ve Osmanlı'da Jeolojinin Durumu Hakkında Öğrettikleri”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, XI/1, 2010, s. 119-158.

10 Emre Dölen, “İlk Türkçe jeoloji kitabı”, *Müteferrika*, 1994, S.3, s. 205-210.

eserler kullanılmış, daha da vahimi doğrudan kendi alanıyla ilgili eserler görmezden gelinmiştir.¹¹ Gerçi kendi eserleri dışında yapmış olduğu atıf hatalarını dikkate alınca, iyi ki çok fazla referansa ihtiyaç duymuyor dememek de elden gelmiyor. Örneğin, Emre Dölen, Aziz Kırımlı hakkındaki eserinde Sefa Saygılı'nın *Türk Kızılayı'nın Kurucularından Kırımlı Aziz Bey* adlı çalışmasına atıf yapmış görünmektedir. Saygılı'nın eseri 68 sayfadan oluşmaktadır. Emre Dölen bu 68 sayfalık eserde sayfa numarasını takip edememiş olmalı ki, 4 numaralı dipnotta vermiş olduğu referansla, Sefa Saygılı'nın eserinin işaret edilen sayfasındaki bilgi örtüşmemektedir.¹² Neyse, yüzlerce örnek verilebilecek kadar bol malzeme biriktirmiş olan Emre Dölen'in bu atıf ve kaynakça sicilini daha fazla parlatmayalım.

Benim için büyük zaman kaybı olan bu yazıyı Emre Dölen'in kendi yazdıklarından bihaber oluşundan ve kimya tarihinin ilkçağlardan başladığının farkında olmama cehaletinden kaynaklı sözde eleştirilerinden bazılarının asılsızlığının anlaşılmasını sağlayacak birkaç örnekle yazımı bitirmek istiyorum. Eserimde MS 3. yüzyılda yaşamış Yahudi Maria'nın adıyla anılan bir pişirme işleminden bahsedilmişti. Sözü edilen Bian Maria (Maria hamamı-ya da banyosu) ya da günümüz mutfak uygulamalarına yansımış şekliyle "benmari" usulü, Hellenistik Dönem'den itibaren kullanılan kontrollü ve düşük ısılu bir pişirme tekniğidir.¹³ Eserde verdiğim tanımın benim tanımlamam olduğunu zannetmiş olmalı ki "pişirme tekniği" ifadesi ile kendince eğlenmektedir. Oysa tanım bana ait değildir. Uluslararası sözlüklerin herhangi birini açıp bakmış olsa yöntemin benim yazdığım tanım ile karşılaşacaktı. Ayrıca cahilce yanlışlama gayreti içine girmiş olduğu bu bilgiyi *Türkiye'de Yayınlanan İlk Laboratuvar Kitabı Alât-ı Kimyeviye Risalesi (1850)* adlı yayınının 60. sayfasında, "ben mari yani su hamamı" ifadesini ve dipnotta da "bain-Maria-su banyosu" açıklamasını paylaşmıştır.¹⁴ Şu durumda, Sayın Emre Dölen ya uzmanı olduğunu iddia ettiği kimyanın kuramsal ve uygulamalı tarihini bilmemekte ya da

11 Örneğin, Aziz Kırımlı hakkında Emre Karacaoğlu tarafından yapılmış yayında verilen transliterasyon ile Dölen'in eserindeki transliterasyon şaşkırtıcı derecede benziyor olmasına ve Karacaoğlu'nun çalışması daha erken tarihli olmasına rağmen Karacaoğlu'nun çalışmasını ne referans olarak kullanmaktadır ne de kaynakçasında göstermektedir. Bkz., Emre Karacaoğlu, "Kırımlı Aziz İdris Bey'in Hayatı, Çalışmaları ve Cemiyet-i Tibbiye-i Osmâniye'de İrad Ettiği Nutuk Hakkında", *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Ethics-Law and History*, XXIV-I, 2016, s. 11-19.

12 Emre Dölen, *Türkiye'de Modern Kimyanın Öncülerinden Kırımlı Dr. Aziz Bey (1840-1878)*, Türkiye Kimya Derneği, İstanbul 2019, s. 6; Sefa Saygılı, *Türk Kızılayı'nın Kurucularından: Kırımlı Aziz Bey*, Türk Kızılayı, Ankara 2011.

13 Oxford sözlüğün tanımı: "bain-marie; a pan of hot water in which a bowl of food is cooked or warmed slowly". Türkçeye, "yemeğin (şeylerin) yavaşça pişirildiği veya ısıtıldığı bir sıcak su kabı" yaklaşık tercümeyle verilir (<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/bain-marie?q=bain-marie>). Son Erişim Tarihi: 09.02.2020). Benzer sözlüklerde yöntem benzer biçimlerde tanımlanır.

14 Emre Dölen, *Türkiye'de Yayınlanan İlk Laboratuvar Kitabı Alât-ı Kimyeviye Risalesi (1850)*, Türkiye Kimya Derneği, İstanbul 2015, s. 60.

kendi yazdıklarından tamamen habersiz görünmektedir. Başka bir ihtimal daha varsa da takdiri yine okuyucuya bırakıyorum.

Sayın Dölen sözde eleştirisinde bir diğer yanlışlık olarak iatrokimya akımını kimya dalı olarak ifade etmiş olmamı dile getirmektedir. İatrokimya akımı, şayet 19. veya 20. yüzyıl kimya çalışmalarının bir parçası olarak ele alınıyor olsa idi eleştirisinde haklı olabilirdi ve “kimya dalı” denmesi yanlış bir adlandırma olabilirdi. Ancak iatrokimya 16. yüzyılda ortaya çıkmış ve 18. yüzyılda kimya alanındaki etkisini kaybetmiş bir kimya akımı ve kimya yapma biçimidir. Dolayısı ile yanlışlık benim verdiğim bilgide değildir, Dölen’in bilgi eksikliğinde ve karalama maksatlı yazısındadır.

Bir diğer sözde yanlışlık belirlemesi; Osmanlıca kimya terminolojisinin günümüz kimya terminolojisine olası tahvili veya tercümesi olan kavramların yanlış tespit edilmiş olduğuna ilişkindir. Bu sözde eleştirinin de ciddiye alınabilir bir yanı yoktur. Zira sayın Dölen Osmanlıca “beyan” ile “beyn” sözcüklerini dahi doğru okuyacak bir Osmanlıca bilgi düzeyine sahip değilken 18. yüzyılda kaleme alınmış yazma kimya eserinin tercümesinde yanlışlık tespit edip düzeltme talep etmesi de ancak cehalet olabilir.¹⁵

Son olarak “Osmanlı kimyası” ifadesinin kullanımına yönelik yaptığı eleştiri de Dölen’in tarih, bilim tarihi ve kimya tarihi cehaletinin bir diğer örneğidir. Tarihin ideoloji nesnesi olarak kullanılmadığı bir tarih veya bilim tarihi çalışmasında Osmanlı astronomisi, Osmanlı arkeolojisi, Osmanlı sanatı ve Osmanlı kimyası ifadelerinin kullanılması tabiidir ve hatta kaçınılmazdır.¹⁶ Buna benzer, sözde eleştirilerin her birinin asılsızlığı veya yanlışlığını ayrı ayrı göstermek mümkündür ama bizce bilenler için zaten gereksizdir.

Bu meseleyi uzatmıyor ve artık meslek hayatımın en gereksiz uğraşısını sona erdiriyorum. En başta söylediğim gibi, eleştiriyi hakareti, doğru sözle iftirayı, bilgiyle malumatfuruşluğu ve tevazu ile boş kibri birbirine karıştıranlara daha fazla zaman ayırmak beyhude olacaktır. Çünkü bazılarının ilmen ıslah olmaları mümkün değildir. Belki de daha önemlisi, pîr-i fâni sırasına girmiş insanlara edep dersi vermeye ne benim terbiyem müsaade eder ne de bu saatten sonra onlara bir faydası olur.

15 Emre Dölen, *Osmanlılarda Kimyasal Semboller ve Formüller (1834-1928)* adlı eserinin 35. sayfası yalnızca bir örnek olarak “beyân” okunması gereken sözcük “beyn” olarak okunur. Başlangıç düzeyi bir Osmanlıca bilgisi ile dahi yapılmaması gereken böylesi bir yanlışlığın izahını okuyucuya bırakıyorum. Bkz., Emre Dölen, *Osmanlılarda Kimyasal Semboller ve Formüller (1834-1928)*, TMMOB Kimya Mühendisleri Odası, İstanbul 1996.

16 Halil İnalçık, *Osmanlılar Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler*, Timaş Yayıncılık, İstanbul 2010, Yavuz Unat, *İlkçağlardan Günümüze Astronomi Tarihi*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2013, s. 264.